

Kostede klimaforandringer Danmark Skåne, Halland og Blekinge?

Af Peter Fibiger Bang

Ændringer i klimaet har været en vigtig faktor i hele menneskehedens historie – og har i høj grad også præget vores egen udvikling. Men det er vigtigt ikke at overdrive deres betydning for enkeltbegivenheder.

Det var januar 1658. Storebælt var frosset til og den svenske kong Karl X Gustav stod på Fyn. Efter devisen ”hvo intet vover...” beordrede han dristigt sin hær til at marchere over isen. Danmarkshistorien var for altid ændret. Skåne, Halland og Blekinge gik tabt i fredsforhandlingerne, og det danske monarki blev offer for klimaets historiske luner. Mens historikere i stigen- de omfang er begyndt at interessere sig for klimaets indflydelse på udviklingen, så fokuserer man ofte på de negative konsekvenser. Katastrofer er i det tematiske sigte.

Her passer det danske eksempel nærmest som fod i hose. I dag vil man sige, at det var den såkaldte lille istid, som var skyld i miseren. Gennem årtier har arkæologer og historikere tålmodigt gransket naturens egne arkiver for oplysninger om vejrforholdene. Man startede med studier af træernes årringe, mens de senere års klimaforskning har tilføjet mose-sedimenter og iskerner fra gletsjere. Det har efterhånden gjort det muligt at etablere lange tidsserier over klimaets udvikling, som har afsløret en relativ kuldeperiode fra middelalderen indtil 1700-tallet. Den kulminerede netop i de år, hvor bælteerne frøs til is under Svenskekrigen (1657-1660). Men hvad der var uheldigt for den danske kong, var jo derimod en mulighed for den svenske.

Peter Fibiger Bang (f. 1973) er professor i historie ved Saxo-Instituttet ved Københavns Universitet. Han er cand.mag. i historie fra Aarhus Universitet og ph.d. i historie fra Cambridge Universitet. Han har været tilknyttet en række anerkendte universiteter som gæsteforsker. Peter Fibiger Bang forsker inden Romerriget, antikkens økonomisk historie, imperialisme og komparativ historie, hvilket han har skrevet en række bøger om.

Imperier i med- og modvind

Karl Gustav var imidlertid ikke nødvendigvis den første erobrere til sejrrigt at vandre ud på den lille istids vover.

I de sidste adskillige tusinde år har mennesket ernæret sig som agerbrugere og været afhængige af vejrets luner.

Før ham var det muligvis mongolerne, og endda i endnu større skala. På det seneste er det blevet foreslået, at de spektakulære mongolske erobringer under Djengis Khan (1162-1227) og hans efterfølgere var resultatet af kuldeperiodens begyndelse. Det køligere vejr affødte mere regn på de vidstrakte centralasiatiske stepper, hvor mongolerne bedrev deres nomadiske livsstil. Det udvidede græsningsområderne. Ikke blot betød det, at mongolerne rykkede nærmere på de tættere befolkede agerbrugsområder syd for steppen i hele Eurasiens bredde, de kunne også understøtte langt større hestehold end før. Det blev afgørende: Med rådighed over nærmest uendelige forsyninger af heste var mongolernes kavaleri næsten uimodståeligt for de bofaste monarkier. Ét efter ét faldt de for steppens hurtige hesteberedne og bueskydende krigere, indtil den mongolske khans bud løb fra Sydkina til Europas tærskel.

Mens de mongolske khaner nød godt af en periode med koldere klima, så er det derimod for helt nyligt blevet foreslået, at romernes erobring af et imperium rundt om Middelhavet fandt sted under en varmeperiode i et par århundreder før og efter vores tidsregnings begyndelse. Det milde

klima gav særlige gunstige betingelser for agerbruget. Det gjorde det lettere for romerne stabilt at finansiere deres militær uden alt for stor beskatning af provinsernes bondebefolkning. Men fra midten af det andet århundrede e.v.t. ændrede tingene sig. Vejret blev mere ustabil og efter en omstillingsfase på godt et århundrede fandt forholdene en ny ligevægt omkring en koldere norm. Det i sig selv fik ikke Romerriket til at bryde sammen. Men forholdene var nu mindre gunstige, og det blev vanskeligere at opretholde imperiet. Resultatet var, at Romermagten forvitrede i den vestlige del af riget.

Kombination af en række faktorer

For tiden skorter det således ikke på klimaorienterede forklaringer på begivenhedshistoriens gang. Men andre faktorer viser sig ofte ved nærmere eftersyn nok at have været væsentligere; epidemiske sygdomme og politiske udviklinger spillede efter alt at dømme en mere direkte rolle i svækkelsen af det romerske imperie.

Mindre gunstigt klima forhindrede trods alt ikke araberne i efterfølgende at etablere deres imperiale kalifat fra Afghanistan til Spanien. Tilsvarende betragtninger gør sig formodentlig også gældende ved de øvrige eksempler. Steppens beredne krigere havde allerede inden den lille istids begyndelse formået at etablere sig med permanente monarkier i det Nordkinesiske område. Djengis Khan fulgte altså i hælene på en udvikling, der allerede havde været i gang længe. Ligeledes havde Sverige udviklet en overlegen militærmaske-

ne ved midten af 1600-tallet og allerede én gang givet den danske konge læsterlige klø med territoriale tab til følge. Mon ikke de var endt med at lægge yderligere erobringer fra Danmark til deres besiddelser, med eller uden overgangen over Storebælt?

Mens det kan være fristende, taler meget derfor imod forsøgene på at aflæse klimaets udvikling alt for direkte i den politiske historie og begivenhedernes gang. Der er en oplagt risiko for forudindtagethed, hvor man stræber efter at se historiens forløb bekræftet i klimaets udvikling, ligegyldigt hvordan.

Men samfundsudviklingen var al-

Klimaet har historisk bevæget sig efter en noget mere langsommelig rytme end den politiske og militære verdens hyppige og spektakulære skift.

tid resultatet af en række faktorer, hvoraf klimaet sjældent var den mest dynamiske.

Vi har været tilpasningsdygtige

I stedet kan man med fordel ihukomme den franske Annales-skole (historikergruppe, der studerede socialhistoriske udviklinger, red.), som lærte historikerne at inddele tiden i forskellige niveauer. Ikke alle fænomener skulle studeres under den samme tidslighed. Klimaet har historisk bevæget sig efter en noget mere langsommelig rytme end den politiske og militære verdens hyppige og spektakulære skift. Det gjorde det på ingen måde uvæsent-

ligt. Tværtimod har menneskene i de sidste adskillige tusinde år ernæret sig som agerbrugere og været afhængige af vejrets luner. Det gav sig for eksempel udslag i periodisk tilbagevendende hungersnød, når høsten slog fejl. Men det var en begrænsende faktor, som de menneskelige samfund lærte at håndtere, leve med og lide under, snarere end noget som dikterede begivenhedernes gang i alle detaljer.

Det kommer til udtryk i det forhold, at det, vi kalder komplekse agrarsamfund med by- og statsdannelse, på trods af alle omskifteligheder, støt og roligt ekspanderede fra deres spæde begyn-

delse i det tredje førkristelige årtusinds Nærøsten op til i dag. Med det 19. århundredes industrialisering

og åbning af de fossile CO₂-udledende brændsels enorme energireservoir så det ovenikøbet ud til, at menneskeheden afgørende havde frigjort sig fra klimaets og naturens begrænsninger.

Men nu må vi spørge, om prisen har været, at vi risikerer en ny dramatisk omlægning af vores klima, hvis parallel ikke skal søges i den foregående histories århundreder, men i forhistorien, i den dramatiske klimaforandring, der så enden på sidste istid og beredte vejen for det, vi i dag kalder historien.

